

**ФОРМУВАННЯ ЧИТАЦЬКОЇ ГРАМОТНОСТІ УЧНІВ
У КОНТЕКСТІ СТАНДАРТІВ PISA-2018:
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ**

Неллі БОНДАРЕНКО,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України

УДК 373.05:81'271+(811.161.2:37.022)

Проаналізовано матеріали міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018 в Україні щодо читацької грамотності учнівства. Описано категорійний спектр читацької грамотності; надано перелік умінь, що визначають її сформованість; розкрито причини її констатованого стану; а також зроблені PISA висновки й пропозиції. В основу пропонованих автором рекомендацій щодо формування в українського учнівства читацької грамотності покладено текстоцентричний і компетентнісний підходи. Враховано надані експертами висновки і пропозиції щодо піднесення рівня читацької культури здобувачів освіти.

Ключові слова: загальна середня освіта, PISA-2018 в Україні, читацька грамотність, шляхи удосконалення.

Міжнародне дослідження якості освіти PISA (Programme for International Student Assessment – Програма міжнародного оцінювання учнів) є одним із найавторитетніших і наймасштабніших у світі. За майже два десятиліття PISA потроїла кількість задіяних країн до 90, охопивши три чверті населення планети.

Ґрунтуючись на даних досліджень, PISA надає всім охочим аналітичну інформацію про освітні системи у різних країнах світу. Це дає змогу об'єктивно оцінити рівень грамотності 15-річних підлітків конкретних країн

у зіставленні з досягненнями їх однолітків в інших державах, визначитися з перспективною освітньою політикою, ознайомитися з досвідом світових лідерів освітньої галузі й доцільно скористатися ним, запровадити ефективні педагогічні практики. Завдяки рекомендаціям *PISA* свого часу зробили прорив в освіті такі нині потужні держави як Федеративна Республіка Німеччина, Франція, Швеція та інші.

2018 року й Україна доєдналася до спільноти з-понад 80 країн, які беруть участь у дослідженні стану середньої освіти, результати якого є основою для прийняття важливих рішень у цій сфері.

Підсумком роботи стали підготовка й оприлюднення «*Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018*» [15]. Методологію, зміст і процедуру міжнародного моніторингу, а також результати, висновки і надані пропозиції докладно проаналізовано українськими науковцями [4; 7; 8; 14].

З огляду на те що нами взято до уваги термінологію *PISA* (вона здебільшого не збігається з вітчизняною і потребує окремого розгляду), а також зміст дослідження читацької грамотності українських підлітків, висновки й рекомендації *PISA*, вважаємо за необхідне ознайомити педагогів-предметників з поняттєвим спектром читацької грамотності, дати стислий огляд оприятених текстів і завдань до них.

PISA-2018 так тлумачить читацьку грамотність:

«Читацька грамотність – це здатність учня/студента сприймати, аналізувати, використовувати й оцінювати письмовий текст задля досягнення певних цілей, розширювати свої знання й читацький потенціал, а також посилювати свою готовність брати участь у житті суспільства» [15, с. 34].

Згідно з таким тлумаченням читацька грамотність означає спроможність: розуміти текст, розмірковувати над змістом, оцінювати зміст і форму висловлення, викладати свої думки щодо прочитаного.

«Читацька компетентність передбачає здатність взаємодіяти з текстом на більш глибинному, інтерпретаційному рівні. **Читач**

компетентний, якщо він **уміє**: знаходити й зв'язувати інформацію з глибинних шарів тексту; критично оцінювати її; висувати власні гіпотези на основі прочитаного; застосовувати вичерпану з тексту інформацію в реальних життєвих ситуаціях. Тому вимірюванню *PISA-2018* в Україні підлягала спроможність не лише декодувати текст, а й розуміння, що потребувало глибокого проникнення в смислові структури тексту» [7].

У матеріалах *PISA-2018* зазначено, що **тематика текстів** відповідає рівневі когнітивного розвитку учнів цієї вікової категорії, хоча окремі тексти, на наш погляд, ментально несприйнятні для українських підлітків.

В основу міжнародного тестування було покладено класифікацію Е. Верліха, який вирізняє **5 типів тексту**: дескриптивний (описовий), наративний (оповідний), експланаторний (пояснювальний), аргументативний та інструктивний [22, с. 223]. У цих рекомендаціях терміни *текст* і *висловлення* використовуються як синоніми.

Текст може містити кілька **типів інформації**. Вона виражається явно – мовними засобами або неявно – невербально.

Українським підліткам було запропоновано тексти різних *стилів мовлення*: художнього, публіцистичного, наукового (науково-популярний підстиль) і жанрів: байка, інструкція, стаття, п'єса. *Жанрова належність* текстів, наданих *PISA*, відмінна від класифікації вітчизняних мовознавців і теж ґрунтується на типології Е. Верліха: *опис, розповідь, інструкція, тлумачення, міркування*.

В Україні *PISA* надала перевагу паперовому тестуванню і представила тексти у таких **форматах**: *одиничний* (звичайний текст із заголовком одного автора чи кількох авторів); *множинні* (кілька незалежних текстів спільної тематики з різними заголовками авторства різних осіб, опубліковані в різний час); *цілісний* – суцільний текст, із яким учні зазвичай працюють на уроках; *перерваний* – де, крім вербального компонента, інформацію подано ще й у вигляді списків, таблиць, графіків, діаграм, на основі яких необхідно щось

з'ясувати; *змішаний* – у якому вербальний текстовий фрагмент поєднано з невербальним графічним елементом або зі списками.

У Додатку А «Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти *PISA-2018*» [15] вміщено такі тексти: 1) цілісний художній текст алегоричного змісту на морально-етичну тему (байка Езопа «Скнара» про те, що є речі, значно важливіші, ніж золото); 2) цілісний інформаційний текст (інформлист щодо профілактики грипу); 3) уривок із драматичного твору; 4) текст змішаного типу з графічними об'єктами про повітряну кулю; 5) цілісний художній текст-оповідь алегоричного змісту про театр, який «понад усе»; 6) текст – технічний опис про центр внутрішніх і зовнішніх кадрових переміщень (ЦВЗКП), його функції й послуги; 7) цілісний інформаційний текст наукового стилю про телеком'ютинг (дистанційну зайнятість населення) та імовірність чи неможливість його застосування щодо конкретних професій; 8) цілісний інформаційний текст – редакційна стаття про правовий аспект проблеми штучного запліднення (юридична колізія: що робити з живими ембріонами, якщо їхні потенційні батьки гинуть у авіакатастрофі); текст-історія про людину та її взаємини в родині; 9) змішаний інформаційний текст-розповідь публіцистичного стилю (стаття «Озеро Чад» про зміни в ньому рівня води), де комбінуються текстова й графічна інформація; 10) перерваний текст щодо допомоги бідній країні Ефіопії, у якому інформацію наведено у вигляді таблиці [7].

Розробляючи інструментарій вимірювання рівня читацької грамотності учнів, *PISA* брала до уваги: мовну складність текстів; обсяг фонових знань; наявність читацького досвіду, вмінь працювати з текстовим матеріалом; когнітивні здібності; вік та освітній рівень; тексти, використані в тесті; тестові завдання, що визначають різні способи взаємодії читача з текстом та підходи до виконання завдань.

За допомогою тестових запитань перевірялися *читацькі уміння*, які давали змогу з'ясувати *рівень читацької грамотності* українського учнівства:

- розуміти текст;
- шукати, знаходити, здобувати потрібну інформацію/повідомлення; аналізувати її;
- зв’язувати й витлумачувати (формувати загальне розуміння); інтегрувати смисли;
- інтерпретувати інформацію;
- осмислювати й оцінювати повідомлення;
- розпізнавати інформацію, наявну імпліцитно;
- розмежовувати фактичну інформацію та її інтерпретацію, основні й другорядні ідеї;
- визначати авторську позицію;
- робити умовиводи різних видів – від простих єднальних до складніших – просторових, темпоральних (часових), причинно-наслідкових або припущення – спростування; оцінювати зміст і форму текстів.

З метою збереження конфіденційності тексти й завдання, які використовувалися під час тестування, засекречено. Натомість у «Національному звіті...» подано такі види завдань: *завдання-приклад* (оприлюднене) та *завдання-аналог* (реальне).

Залежно від мети читання (для задоволення чи цілеспрямованого пізнання) та відповідні читацькі дії *PISA* визначає такі **типи завдань**: *аналітичні, інтерпретаційні, позиційні, інформаційні*, хоча цей поділ умовний; зазвичай вони комбінуються і в чистому вигляді трапляються рідко. Для тесту вибрано аналітичні та позиційні завдання як найзапитаніші.

Аналітичні завдання ґрунтуються на інформаційному полі, де є лакуни або надлишкова несуттєва інформація. У цьому разі відповідь на поставлені запитання передбачає відбір фактів, їх зіставлення, інтерпретування, знаходження елементів, яких бракує для відновлення інформаційного поля, а отже, його переструктурування. А це потребує застосування переглядового читання для побіжного ознайомлення з наявною в тексті інформацією, визначення мікротеми кожної частини тексту, аналізу інформаційної цінності

кожного фрагмента, пошуку й виокремлення значущої для відповіді інформації, її осмислення й критичної оцінки.

Інформаційні завдання сфокусовано на пошукові точної інформації в тексті у відповідь на запитання знайти певну інформацію в конкретній життєвій ситуації (наприклад, дізнатися про місце й час відльоту літака). У цьому разі ефективно пошукове читання. Такі завдання зазвичай є частиною аналітичних, тому вони рідко виступають як самостійні.

Інтерпретаційні завдання зазвичай супроводжують художні тексти. Вони спрямовані на співвіднесення фактологічного (подієвого) та смислового (символічного) планів тексту.

Позиційні завдання полягають у з'ясуванні позиції автора, вираженої зазвичай імпліцитно (неявно), реконструкції його аргументів і визначення власної доказової позиції. З'ясування авторського погляду потребує ключового вміння – розмежовувати факти й думки.

Згідно з уміщеною в «Національному звіті...» таблицею рівнів читацької грамотності (від 1-го до 6-го) тестові завдання варіюються за мірою складності – від найпростіших, для виконання яких достатньо буквального розуміння тексту (рівень 1) до складних, що потребують глибинного семантичного занурення в текст незнайомої проблематики, інтерпретація якого пов'язана зі сформованістю вмінь відбирати інформацію, що безпосередньо стосується розв'язання завдань, з-поміж багатьох схожих одиниць інформації.

Складність завдань за кожними вмінням обумовлюється певними чинниками. З-поміж тих, які впливають на рівень складності завдань, виокремлюють *характер тексту і форму запитань*.

Особливості тексту визначають міру складності тестових завдань.

Для розуміння *цілісного (суцільного)* тексту важливі обсяг тексту, чіткість структури, відстежуваність зв'язку окремих частин тексту з його загальною темою, наявність абзаців, підзаголовків та інших елементів структурування викладу.

Розуміння *несуцільних* текстів залежить від таких чинників як обсяг інформації в тексті, тип зв'язку між частинами (прості списки чи складно організовані реєстри), наявність формальних ознак зв'язку між частинами (спеціальне форматування, місце розташування інформації (в основному тексті чи у виносці)).

Успішність пошуку й здобування інформації з тексту залежить від мети, завдань, застосовуваних стратегій читання (вибіркове, переглядове, пошукове), кількості одиниць, які потрібно знайти, наявності «білих плям» або розривів у тексті, що потребують відновлення подумки, обсягу й однозначності інтерпретації одиниць інформації, з-поміж яких належить вибрати необхідну, обсягу і складності тексту.

Здатність відтворювати наявні у тексті смисли залежить від таких чинників як рівень володіння мовою, знання особливостей тексту, уміння розпізнавати жанрові особливості тощо.

Щодо складності інтеграції та інтерпретації текстових повідомлень, тут бралися до уваги кількість одиниць інформації, з яких належало скласти цілісну картину, тип зв'язку між ними, наявність схожих одиниць інформації, з-поміж яких потрібно зробити вибір, характер тексту (його протяжність, ступінь абстрагування, міра обізнаності читача з предметом обговорення тощо).

Складність завдань на діагностику рівня осмислення й оцінки текстових повідомлень зумовлена такими чинниками як тип осмислення (зіставити факти чи зробити на їх основі припущення), тип позатекстового знання, необхідний для розуміння тексту (відповісти на запитання загального характеру чи таке, що потребує спеціальних знань).

Важливо враховувати віртуальний простір, що потребує формування специфічних умінь і навичок сприймання і створення текстів в електронних форматах (медіатекстів), розвиток медіаграмотності.

Видозміна інформаційного контексту привносить нові мультимодальні форми в життя й освітній процес як дзеркальне відображення реальності.

Зміна форми подання контенту, інформаційна доступність зумовлюють потребу в опануванні нових смислів у постійно змінюваному інформаційному полі.

Складність виконання залежить від *форми завдань*, додержання оптимального *співвідношення відкритих і закритих запитань*. Відкриті запитання потребують розгорнутих відповідей, тоді як закриті передбачають вибір з кількох можливих однієї – правильної – відповіді.

Здатність осмислювати й оцінювати текстові повідомлення визначається переважно за допомогою відкритих запитань, які дають змогу оцінити спроможність читача розмірковувати щодо порушеної у тексті проблематики. У Додатку А «Національного звіту...» представлено лише завдання відкритого типу, які передбачають надання учасниками стислих або розгорнутих відповідей, адже саме вони дадуть змогу зрозуміти, з'ясувати наявність проблеми і знайти способи її ефективного вирішення.

Кількість і якість запитань, градування їх складності відповідає діапазону від 1-го до 5-го рівня читацької грамотності.

В оприятвнених *завданнях* циклу *PISA-2018* необхідно було:

- з'ясувати, чи досяг автор тексту комунікаційної мети, оцінити відповідність висловлення особливостям читацької аудиторії (2);
- інтерпретувати розказану в тексті історію (1);
- знайти інформацію та інтегрувати її з графічним матеріалом (3);
- знайти дві вказівки на конкретні факти, вибравши їх з-поміж усієї розміщеної на схемі інформації (4);
- знайти в тексті інформацію, що потребує інтерпретації окремих реплік діалогу дійових осіб (5);
- вказати два види послуг, що їх надає ЦВЗКП особам, які можуть втратити роботу з огляду на реорганізацію компанії (6);
- ознайомившись із двома протилежними поглядами на телеком'ютинг, дати обґрунтовану відповідь, який вид роботи буде неможливий для виконання в дистанційних умовах, і навести приклад (7);

- знайти в статті приклади, які показують, що сучасні технології (штучне запліднення) зумовлюють необхідність розроблення нових законів;
- знайти інформацію, що відповідає висновкам, яких має дійти учень, прочитавши текст (8);
- з'ясувати підстави для використання графічного об'єкта в комбінації з текстом (9);
- проаналізувати й зіставити цифрові дані, наведені в таблиці; висловити думку про рівень активності міжнародної організації в одній країні порівняно з іншими; сформулювати позицію, яка протилежна думці автора висловлення, поєднавши власні знання й досвід зі здобутими з тексту (10) тощо [7].

Тестові завдання щодо читацької грамотності українського учнівства діагностували сформованість таких **умінь**:

- 1) *розрізняти* різні види інформації, текст і контекст;
- 2) *здобувати* цільову інформацію, яку містить текст явно чи опосередковано;
- 3) *формулювати* прості висновки на основі інформації, наявної в тексті прямо або латентно;
- 4) *інтерпретувати* текстові повідомлення й узагальнювати (інтегрувати) інформацію;
- 5) *аналізувати, осмислювати й оцінювати* інформацію і способи її донесення, мовні особливості і структуру тексту [7].

За результатами міжнародного моніторингу якості освіти *PISA-2018* в Україні було зроблено такі **висновки**.

В українських підлітків *загалом сформовано навички* читацької діяльності, закладені у Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти 2011 року.

Проте *недостатньо розвинені вміння*: працювати з текстами неоднорідної структури, що містять графічний об'єкт; орієнтуватися у різних видах інформації; знаходити інформацію в текстах, ускладнених різними

видами графічних засобів; встановлювати логічні зв'язки між різними видами інформації; відрізняти факти від думок; давати логічні чіткі відповіді на поставлені запитання; визначати основну ідею в складно структурованому тексті; інтерпретувати інформацію; наводити аргументи на підтвердження позиції; аналізувати, зіставляти, оцінювати різні факти, відомості, систематизувати, зокрема якщо це передбачає залучення особистого досвіду і графічних об'єктів; об'єднувати подані нелінійно частини інформації; співвідносити текст і малюнки, трансформувати словесну інформацію в графічну; розпізнавати підтекст; формулювати власну думку або позицію, яка суперечить авторській; оцінювати інформацію крізь призму власного життєвого досвіду; робити висновки, формулювати умовиводи тощо [15].

На основі зіставлення середніх балів учнів/студентів щодо читацької грамотності в Україні та показників інших країн *PISA* зроблено такі **узагальнені висновки.**

Результати українських учнів/студентів нижчі, ніж середні по країнах ОЕСР (Організації економічного співробітництва і розвитку) за всіма трьома напрямками: із *читання* українці набрали 465,95 проти 488,89 бала; (відставання на 23 бали); середнє значення з *математики* становить 453,12 бала проти 492,03; (відставання на 39 балів); із *природничо-наукових дисциплін* наше юнацтво здобуло 468,99 балів проти 490,78 (відставання – 22 бали) [15]. Така розбіжність у балах еквівалентна одному рокові навчання в закладах загальної середньої освіти, що рівноцінний 30 балам (за даними ОЕСР).

З огляду на результати України в *PISA-2018* надано **пропозиції** щодо розвитку в учнів читацької грамотності на короткострокову та довгострокову перспективу. Це фокусування уваги на формуванні компетентного читача, спроможного працювати з різними текстами/медіатекстами у паперовому й цифровому форматах, із даними таблиць, схем, діаграм, графіків; запровадження методик активного читання; робота з текстами різних типів, стилів, жанрів і форматів з різною комунікаційною метою; розширене

використання цифрових технологій тощо [15, с. 256–257].

Усе це зумовлює потребу нового трактування раніше розроблених методик і створення нових, сучасних та ефективніших, спрямованих на розвиток рецептивних умінь читання, а особливо тих, які дають змогу вичленовувати, аналізувати, оцінювати, критично переосмислювати інформацію, здобуту з друкованих та мультимедійних джерел.

1. Аналізуючи причини відставання українських підлітків за результатами міжнародного моніторингу, доходимо думки, що вони коріняться в ревізії апробованих виправданих підходів до формування змісту мовної освіти. Мається на увазі вилучення з програм соціокультурної змістової лінії, яка забезпечувала багатство й різноманітність пізнавального спектру опанування мови, а також ігнорування системного текстоцентричного підходу як джерел живлення критичного думання й розвитку наскрізних ключових компетентностей. Тому варто відродити ці живильні джерела якісної мовної освіти [2; 3; 6; 9; 10; 11]. Водночас слід брати до уваги світові тренди в галузі світи та особистісне зростання українських здобувачів освіти, їх самооцінку й формування культури інтелектуального життя, важливі аспекти проблеми читання як виду пізнавальної, розумової та мовленнєвої діяльності [5; 12; 13; 17; 18; 19; 20; 21].

В основу розроблених методичних рекомендацій автором покладено висновки й пропозиції *PISA-2018* щодо розвитку в українського учнівства читацької грамотності на текстоцентричній основі.

Робота з цілісними художніми текстами алегоричного змісту на морально-етичну тему *розвиває* у здобувачів освіти *здатність* аналізувати інформацію, усвідомлювати алегоричність тексту, інтерпретувати зміст, розпізнавати підтекст, висловлювати власну позицію, наводити аргументи на її підтвердження, з'ясовувати основну думку висловлення, висновувати, формулювати мораль.

Опрацювання цілісних художніх текстів алегоричного змісту на морально-етичну тему в основній, а потім і в старшій школі є логічним продовженням роботи з подібними текстами на уроках літературного читання у 4 класі. Ідеться насамперед про легенду «Хліб і золото» з не оптимістичним, на відміну від казки, кінцем. Суперечки щодо більшої важливості хліба чи золота коштували шанувальникові останнього його життя.

Щоб ланцюжок наступності не переривався, необхідно продовжувати роботу з подібними текстами і в наступних класах. Крім формування цілого спектру вмій читачької грамотності, вони є добротним матеріалом для ціннісного навчання й розвитку ключових компетентностей, перелічених у Законі України «Про освіту» [16].

[Робота з текстом] 1. I. Прочитайте притчу, яка існує у багатьох народів із давніх часів.

Один мандрівник проходив повз велике будівництво, на якому трудилося безліч робітників. Він зупинив одного чоловіка, який віз важку тачку, і запитав його: «Що ти робиш?»

«Хіба ти не бачиш? Штовхаю важку тачку, хай їй грець!»

Потім мандрівник поставив це саме запитання другому робітникові, який віз таку саму тачку.

«Я заробляю на хліб для сім'ї», – з гідністю відповів той.

Третій робітник із такою ж самою тачкою на те саме запитання мандрівника гордо відповів: «Я будую прекрасний храм!» [19, с. 80].

II. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

1. Де опинився мандрівник?
2. Чим він зацікавився?
3. Що по черзі відповідали мандрівникові робітники?
4. Що можна сказати про кожного з робітників судячи з їхніх відповідей?

5. Хто з робітників виявився переконливішим з вашого погляду?
Аргументуйте свій вибір.

6. Що означає вислів «дорога до храму»?

7. Що означає вислів «збудувати храм»?

8. Який висновок можна зробити на основі прочитаного тексту?

9. Доберіть заголовок до тексту.

Наступний текст, крім формування читацької грамотності, учитель може використати для формування кількох ключових компетентностей – вільного володіння державною мовою, інформаційно-комунікаційної, соціальної, громадянської та культурної.

[Робота з текстом] 2. I. Прочитайте текст, визначте його тему й основну думку. Кому адресоване висловлення? До кого звертається автор із прикінцевим запитанням? Доберіть заголовок до тексту.

Для самотньої бабусі Зіни найдорожчий подарунок – телефонний дзвінок із Києва від онука, якого вона просто обожнює. Домігся високої посади, є житло й авто, ось придбав їй мобілку...

Але минають години, дні, тижні, та ніхто не телефонує бабусі Зіні. Мовчить холодна душа телефона. Ходить вона з ним і на город, і до крамниці, й на посиденьки теплими вечорами. А дзвінка нема. Нема бабусі Зіні довгожданого подарунка – живого слова від рідної людини.

Коли зустрічаю стареньку, думаю: це ж треба бути таким черствим і бездушним, щоб постійно «забувати» поспілкуватися з рідною людиною бодай упродовж кількох хвилин. Вартість такої розмови по мобільному – лічені гривні...

А що думаєте ви? (*А. Закревський*).

[Проектна діяльність]. II. Напишіть колективного листа онукові від імені бабусиних односельців.

Змістовну, цікаву й ефективну роботу з текстом алегоричного змісту можна організувати на матеріалі твору П. Бабанського «Необачний

Горобець», що має виразне світоглядно-ціннісне спрямування [1, с. 165 – 167].

[Робота з текстом] 3. І. Прочитайте текст. Визначте тему висловлення й комунікаційну мету автора.

ХВОРОБА ЦИВІЛІЗАЦІЇ. ЯК ЗАПОБІГТИ КОРОТКОЗОРОСТІ

За прогнозами Всесвітньої організації охорони здоров'я, до 2020 року майже половина населення світу страждатиме на короткозорість (міопію), і з кожним наступним поколінням проблема поглиблюватиметься. Нинішні школярі – під особливою загрозою, адже змалку привчені користуватися комп'ютерами та гаджетами.

Є потреба розповісти про єдиний дієвий спосіб запобігання короткозорості. Короткозорість – це класична хвороба цивілізації. Так, у канадських ескімосів її практично не було, а вже 20–25% їхніх дітей короткозорі. Якщо в Європі короткозорих до 30%, то в Південній Кореї – до 90%.

І це ніяк не пов'язано з читанням.

Міф про короткозорість і читання, запущений ще Кеплером, стійкий і зараз. Але дослідження не виявляють прямого зв'язку між читанням і короткозорістю. Проблема в іншому – у кількості часу, який діти перебувають на свіжому повітрі. У Сеулі, де учні проводять надворі менше години, короткозорість сягає 95%. А ось у Австралії, де діти гуляють більше трьох годин, лише третина 17-річних – короткозорі. Отже, все просто – чим довше на повітрі, тим менша імовірність короткозорості.

Проблема – в кількості часу, який діти проводять надворі

Багато вчених давно помітили, що короткозорість пов'язана з часом перебування надворі. Хтось приписував захисний ефект загальному рівню освітленості (10.000 люкс надворі і максимум 500 у класі), хтось – фізичній активності, хтось – спектральним особливостям сонячного світла.

У результаті з'ясувалося, що мали рацію останні. Річ у тому, що в світлодіодному світлі практично немає хвиль 290–420 нм (430 – це індиго і

фіолетовий). Навіть у лампі розжарювання вони є у незначній кількості (свічка, сонце і лампа розжарювання – це безперервний спектр, усе інше – переривчастий). А для активації захисної дії дофаміну в сітківці потрібні хвилі саме такого спектра.

І поки цілителі пропонують нам для боротьби з короткозорістю якісь зарядки або пальмінг (закриття очей долонями як вправа для розслаблення очних м'язів і покращення кровообігу), розберімося у справжніх механізмах виникнення короткозорості. Вони по-науковому прекрасні: це сонце і дофамін.

Отже, в сітківці є свої дофамінові нейрони. Чим вищий рівень дофаміну, тим менший ризик короткозорості. Дофамін є тим фактором, який гальмує фібробласти і зупиняє шкідливий надмірний ріст очного яблука. Вчені навіть вивели мишей зі зниженим дофаміном у сітківці, у яких розвивається міопія без жодного читання. Активація дофамінових D2-рецепторів запобігає розвитку короткозорості, а препарати, що знижують рівень дофаміну, знижують і захисний ефект світла.

Чим вищий рівень дофаміну, тим менший ризик короткозорості

Але не тільки світло має значення. Несподіваним виявився факт, що дофамінова активність сітківки прямо пов'язана і з дофаміном мозку. Це означає, що падіння рівня дофаміну у підлітків (через вимушену позу, нудні завдання тощо) може посилювати прогресування міопії. Дивно, але

вимірюючи активність сітківки методом електроретинографії, отримуємо дані, що відображають дофамінову активність мозку!

Так що ж робити? В експериментах 40-хвилинна активність поза школою привела до 25% зниження кількості хворих на короткозорість протягом трьох років. Тому найкраща рекомендація така: не менше трьох годин на день перебувати надворі. Розваги на свіжому повітрі – найкращий науковий спосіб профілактики короткозорості та уповільнення її прогресування.

Крім того, варто влаштовувати фізкультхвилинки для очей, скориставшись рекомендаціями офтальмолога:

ФІЗКУЛЬТХВИЛИНКА ДЛЯ ОЧЕЙ

Комплекс включає 6 вправ.

Висхідна позиція для виконання вправ – стоячи або сидячи, спина рівна, плечі нерухомі

Рухи очима по горизонталі справа – наліво, потім зліва – направо:

Рухи очима по вертикалі вгору – вниз, потім униз – угору:

Інтенсивні й швидкі стискання й розтискання повік:

Колові обертальні рухи очима зліва – направо, потім справа – наліво:

Колові обертальні рухи очима спочатку в правий бік, потім у лівий, ніби викреслюючи цифру 8, що лежить на боку:

Часті кліпання очима, без зусиль і напруження:

Крім того, медики радять молоді від 17 до 40 років відвідувати офтальмолога один раз на два роки; малечі до 6 років і людям за 40

проходити щорічне обстеження, а учнівству від 6 до 17 років перевіряти зір двічі на рік (за А. Бєловєшкіним).

II. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

1. Чим небезпечна короткозорість?
2. Які механізми й причини її виникнення?
3. Що сказано про імовірний зв'язок короткозорості й читання?
4. З якою метою автор використав малюнки у тексті?
5. Чи всі малюнки у тексті використано доречно?
6. Яку роль виконують підзаголовки?
7. Чи вдалося авторові досягти поставленої мети? Як ви це визначили?
8. Як оформлення тексту (малюнки, підзаголовки, тип і стиль мовлення вплинуло на досягнення автором задуманого)?
9. Прокоментуйте таблицю.

III. Доповніть текст ілюстраціями так, щоб наведені в ньому аргументи виглядали ще більш переконливими. Для цього доберіть 2 найдоречніші картинки в інтернеті, знайдіть їм правильне місце і розмістіть у тексті.

[Робота з текстом] 4. I. Прочитайте текст. Визначте його тему й комунікаційну мету автора. Якій категорії читачів адресоване висловлення?

ЛІТЕРАТУРНІ УПОДОБАННЯ УКРАЇНЦІВ

Дослідження компанії *Research & Branding Group* наприкінці 2019 року мало на меті виявити літературні вподобання українців.

Опитування проводилося у період з 7 по 18 листопада 2019 року серед 1805 респондентів по всій Україні, за винятком окупованих Росією територій. Метод опитування - особисте формалізоване інтерв'ю (*face-to-face*). Максимальна похибка вибірки - 2,4%.

З'ясувалося, що всього 43% жителів України регулярно читають. Наприкінці року більшість українців (57%) зовсім не читали книжок.

Схильність українців до читання книжок залежить від статі, віку та рівня освіти. Так, серед жінок шанувальники книжок трапляються частіше, ніж серед чоловіків (відповідно 47% проти 38%).

Щодо вікових розбіжностей, то найчастіше книжки читає молодь від 18 до 30 років (таких 51%), а рідко – люди передпенсійного та пенсійного віку (39%).

З-поміж тих, хто здобув вищу освіту, питома вага читачів помітно вища, ніж серед тих, хто має середню або неповну середню (відповідно 56% проти 30%).

Найпопулярнішими літературними жанрами серед читачів України є детективи (41%), історичні твори (36%) та любовні романи (27%).

Далі за популярністю йдуть:

Наукова література – 18%.

Твори класиків – 16%.

Наукова фантастика – 15%.

Науково-популярне читиво – 12%.

Фентезі – 11%.

Гумор і сатира – 11%.

Воєнні романи – 9%.

Мемуари / автобіографії та біографії – 9%.

Поезія / вірші – 9%.

Казки – 7%.

Трилери – 7%.

Слід, однак, відзначити, що ієрархія читацьких уподобань певною мірою залежить і від таких характеристик як стать, вік, рівень освіти. При цьому простежуються такі особливості читацьких смаків:

чоловіки значно частіше, ніж жінки, надають перевагу таким жанрам як наукова фантастика (20% проти 12%), науково-популярна література (16% проти 9%) і фентезі (14% проти 9%); жінки, своєю чергою, частіше цікавляться творами в жанрах любовного роману (42% проти 6%), класики (20% проти 11%) і казки (10% проти 2%);

молодь у віці до 29 років частіше, ніж читачі інших вікових груп, виявляє інтерес до творів у жанрах фентезі (23%) і трилер (11%), у той час як

старші читачі частіше полюбляють історичні твори (46%) і воєнні романи (15%);

читачі з вищою освітою порівняно частіше надають перевагу науковій літературі (25%), класиці (21%), науково-популярним книгам (15%), гумору (14%) і поезії (12%) (з *інтернету*).

ЛІТЕРАТУРНИМ ТВОРАМ ЯКИХ ЖАНРІВ ВИ НАДАСТЕ ПЕРЕВАГУ?

(у % до читачів)

II. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

1. Яке дослідження провела компанія *Research & Branding Group* наприкінці 2019 року?

2. Що мали на меті з'ясувати дослідники?

3. Чи можна на основі даних дослідження вважати українців читаючою нацією?

4. Розгляньте дані про читацькі вподобання українців, подані в колонці та в діаграмі.

5. Чому, на ваш погляд, автор вирішив доповнити текст діаграмою?

6. Колонка чи діаграма дає чіткіше уявлення про читацькі вподобання українців?

7. Використовуючи діаграму, розкажіть про читацькі вподобання українців.

8. Як виглядає розподіл читацьких уподобань українців за віком? Чи є відмінності у ставленні до читання у молоді та людей, старших за віком? Якщо такі відмінності є, то в чому вони проявляються?

Щодо завдань на відновлення одного важливого факту біографії визначного діяча на основі уже відомих, то вони доречні під час вивчення біографії письменників і можуть бути сформульовані самими педагогами-предметниками з огляду на особистість митця і специфіку виучуваного матеріалу.

З огляду на популярність теми дистанційної зайнятості ми не могли обійти увагою саме цю тему, тим більше, що в Додатку А «Національного звіту...» замість очікуваного тексту про телеком'ютинг наведено тільки два протилежні погляди на це явище: 1. Телеком'ютинг – шлях у майбутнє. 2. Телеком'ютинг – світ на межі катастрофи.

Тестовані учні давали відповідь на запитання, зі змістом наданого контенту мало пов'язане, і виконували завдання: *Який вид роботи буде важкий для виконання в умовах телеком'ютингу? Наведіть один приклад. Обґрунтуйте свою відповідь.* Висока імовірність того, що учням не пояснили значення зовсім невідомого їм слова на позначення нетипового для української дійсності явища, що не могло не позначитися на якості виконання ними завдань.

У матеріалах «Національного звіту...» зазначається, що завдання орієнтовані на оцінювання здатності осмислювати зміст тексту, що передбачає апелювання до здобутих знань, позицій, поглядів з-поза тексту, щоб пов'язати наведену інформацію з власними концептуальними (! – Н. Б.) й емпіричними ціннісними орієнтаціями. Вони спонукають читача звертатися

до власного досвіду, знань, щоб зіставити чи припустити різні погляди або позиції [15, с. 309].

[Робота з текстом] 5. І. Прочитайте текст. Визначте його тему й комунікаційну мету автора.

РОБОТА ПОЗА ОФІСОМ: ВИМУШЕНА ПОТРЕБА ЧИ НЕВІДВОРОТНІСТЬ?

Світ змінюється, і збільшується кількість неохочих працювати в офісах від 9-ї до 18-ї години. Тим більше що в багатьох сферах розширюються можливості для віддаленої роботи.

Нині незаперечним є факт, що обов'язкова присутність працівника в офісі не впливає на результативність роботи, на відміну від зручності її виконання. Керівництво компаній нарешті усвідомило, що оцінювати треба результат. Тому слід займатися ділом, а не контролем. З огляду на це значного поширення набула дистанційна, або віддалена робота, робота поза офісом, фріланс, підряд, аутсорсинг, телеробота, телеком'ютинг. Уперше ця форма роботи виникла у Сполучених Штатах Америки. Робота на відстані з використанням новітніх технологій у США дістала назву телеком'ютинг (telecommuting job), у Європі – телеробота (telework).

США й інші успішні країни світу – Канада, Велика Британія, Франція, Бельгія, Нідерланди, Скандинавські країни, Японія, Австралія, Нова Зеландія широко використовують і нарощують дистанційні форми зайнятості. Їх приклад і досвід можуть прислужитися Україні. Загалом же кількість працівників, які вибирають формат роботи поза офісом, у світі щороку зростає. Нині віддалено працює близько половини зайнятого населення світу.

Компанії, що пропонують молодим спеціалістам можливість працювати віддалено або за зручним графіком, розвиваються у рідні сучасних тенденцій. Адже для покоління, яке нині виходить на ринок праці, цінною є особиста свобода.

Фріланс і віддалена робота досить запитані в Україні, хоча для неї це порівняно нове явище. В сучасних умовах розвитку економіки й тривалого карантину надзвичайно поширеною стала часткова зайнятість і віддалена робота. У зв'язку з пандемією коронавірусу COVID-19, щоб запобігти поширенню небезпечної хвороби, мільйони людей у всьому світі самоізолювалися й призупинили роботу у звичному форматі, радикально змінивши спосіб життя. Люди, які народилися в умовах свободи, вперше зіткнулися з різким її обмеженням.

Телеробота прийнятна не для всіх професій в Україні. Нею можуть скористатися компанії, які надають фінансові, страхові, юридичні, консалтингові, транспортні та інші послуги, сфера інформаційних технологій, телеком, сфера маркетингу (інтернет-маркетинг, маркетингові комунікації), сфера продажів. Найпоширенішими професіями, представники яких використовують телероботу, є програмісти, веброзробники, вебдизайнери, контент-редактори, перекладачі, журналісти, бухгалтери. Згідно з останніми дослідженнями, найзапитаніші професії на фрілансі – програмісти (26,8%), дизайнери (21,4%), копірайтери (19,3%), фахівці з SEO (оптимізації для пошукових систем) та маркетингу (13,5%), перекладачі (7,9%). У першу десятку входять також аудіо/відео, мобільна розробка, консалтинг, системне адміністрування, архітектура. Однак є професії, які потребують фізичної присутності людини. Це лікарі, водії, кур'єри, комунальники, поліція та інші працівники сфер безпеки й життєзабезпечення населення.

Потенційними телеробітниками можуть бути мобільні й креативні студенти, які поєднують роботу з навчанням, жителі областей із високим рівнем безробіття, соціально найвразливіші верстви населення, особи з обмеженими фізичними можливостями, самотні матері, доглядальники за особами старшого віку або хворими родичами.

Віддалена робота має свої *плюси й мінуси*.

[Проектна діяльність].

1. Проскануйте таблицю й розподіліться відповідно до її горизонтальних граф на три групи: 1) телезайняті; 2) працедавці; 3) суспільство.

2. Розгляньте таблицю. Знайдіть свою групу. Дослідіть переваги й недоліки телеком'ютингу для своєї групи.

3. Визначте, що в дистанційній роботі щодо вашої групи переважає: позитивне чи негативне.

4. Зробіть висновок.

5. Оцініть важливість поданої в таблиці інформації. Як вона пов'язана з інформацією, наявною в тексті?

6. З якою метою використано таблицю в тексті? Яка її роль?

7. Надайте свої пропозиції щодо усунення недоліків дистанційної роботи та покращення її якості.

Телеробота: плюси й мінуси

<i>Суспільна група</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Телезайняті	комфортніші місце, час та умови праці; самостійне планування графіка роботи, свобода пересування; емоційний комфорт; заощадження коштів (на їжу, одяг, транспорт, паркування, паливо); економія часу на дорогу до місця роботи й назад; поєднання роботи із хатніми справами, турботою про сім'ю, з відпочинком; покращення якості життя завдяки роботі за сумісництвом і отримання доходу із кількох джерел.	звуження кола й зменшення живого спілкування; зменшення перспектив кар'єрного росту; збільшення робочого часу; зниження ІТ-підтримки; відвернення уваги; імовірність переїдання («фактор холодильника»).
Працедавці	заощадження коштів на оренду приміщення, офісного устаткування, комп'ютерної та іншої техніки,	складність контролю за виконанням;

	<p>прибирання, паркування тощо;</p> <p>зростання продуктивності праці (до 20%);</p> <p>можливості для залучення висококваліфікованих працівників старшого віку;</p> <p>можливості найму працівників для сезонних робіт (швидке збільшення або скорочення штату залежно від потреб);</p>	<p>загроза злагодженості командної роботи та організаційній культурі;</p> <p>витрати на придбання й утримання ІТ-обладнання.</p>
Суспільство	<p>зниження безробіття;</p> <p>зменшення відтоку професіоналів;</p> <p>пожвавлення економічного розвитку окремих регіонів;</p> <p>рівномірне задіяння трудових ресурсів із різних регіонів;</p> <p>часткове вирішення проблеми заторів і зниження кількості ДТП;</p> <p>зменшення забруднення довкілля.</p>	<p>проблеми соціальної ізоляції працівників.</p>

Яким же стане життя після карантину? Які проблеми й позитивні зміни спричинить COVID-19?

За підрахунками Міжнародної організації праці (МОП), внаслідок пандемії роботу можуть втратити 25 мільйонів людей.

Освіта стане ще більш мобільною й залучить нові технології. Ідеться не лише про розвиток дистанційної освіти, а й про вдосконалення наявних методик і контроль здобутих результатів.

Постійне навчання стане трендом. З'явиться потреба збагачувати, розширювати знання й здобувати вміння в суміжних галузях.

Ключовою навичкою найближчого прийдешнього стане вміння спілкуватися онлайн.

Карантин стане поштовхом до заміни людей на робочих місцях роботами. Насамперед автоматизують монотонну роботу. В майбутньому спробують замінити роботами кур'єрів, продавців і навіть лікарів, щоб убезпечити їх від ризику зараження коронавірусом. Однак частина експертів переконана, що роботи не зможуть замінити такі потрібні, як показав карантин, професії водія чи кур'єра.

Тенденція працювати з дому лише закріплюватиметься. За прогнозами, основна маса працівників перейде на дистанційну роботу. Фрілансу прогнозують еру процвітання. З огляду на переважаність мережі зросте попит на інженерів та системних адміністраторів. Збільшення інтернет-продажів потребуватиме спеціалістів, які оброблятимуть замовлення. Аграрна й будівельна сфера також потребуватимуть фахівців. Касири, машиністи, дорожники та інші виробничі спеціальності теж будуть запитані.

Коронакриза виявила три основні вміння, які найбільше цінуватимуть роботодавці. Це **пластичне мислення** – здатність пристосовуватися до змінних реалій і генерувати нові ідеї; **самоконтроль** – вміння самому організувати свій робочий процес і контролювати його; **спроможність швидко перенавчатися** – оперативно освоїти знання з нової спеціалізації або опанувати новий додаток до відеоконференцій (з інтернету).

II. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

1. Де і як виникла ідея роботи поза офісом?
2. Наскільки результат роботи працівника залежить від його фізичної присутності на робочому місці?
3. Чому віддалена робота нині стала ще актуальнішою?
4. Наскільки поширена телеробота в Україні й за кордоном?
5. Для людей яких професій природна телеробота? Які проблеми вона вирішує?

6. Люди яких професій і чому не можуть працювати у форматі телероботи?

7. Які види роботи будуть неможливі або важкі для виконання в умовах телеком'ютингу? Наведіть приклад. Обґрунтуйте свою відповідь.

8. Які вміння найбільше цінуватимуть роботодавці після коронакризи?

9. Спрогнозуйте перспективи розвитку дистанційної зайнятості в Україні.

[Робота з текстом] 6. І. Прочитайте текст. Визначте міру важливості порушеної у ньому проблеми. Чи не перебільшено загрозу в заголовку? Обґрунтуйте свою думку.

ДЕМОГРАФІЧНА КРИЗА ЯК ВИКЛИК ІСНУВАННЮ УКРАЇНИ

ООН визначила потенціал людського розвитку, складниками якого є: довголіття населення, рівень грамотності, якість життя.

Розвивати економіку, освіту, науку, культуру й інші галузі і сфери життя, захищати державу мають люди найрізноманітніших професій. Однак засновник компаній Tesla і Space X Ілон Маск застерігає, що вже за 20 років найбільшою проблемою людства стане демографічний колапс. Це скорочення працездатного населення, яке утримує людей старшого віку, й відповідне зростання частки літніх осіб у структурі населення. І це добре, що нині люди живуть довше завдяки прогресу медицини. А утримує їх держава за рахунок працездатного населення, яке невпинно скорочується.

На жаль, ця проблема загальносвітова. Народжуваність в сучасній Україні незначно нижча за середньоєвропейські показники.

Демографічні процеси в Україні характеризуються зменшенням народжуваності, зростанням смертності, деформацією статевовікової структури населення тощо. Загальна чисельність найпродуктивнішої групи віком від 20 до 40 років невпинно скорочується.

Пік народжуваності в Україні припадав на 1925–1926 роки. Відтоді почалося характерне для повоєнного періоду систематичне його зниження.

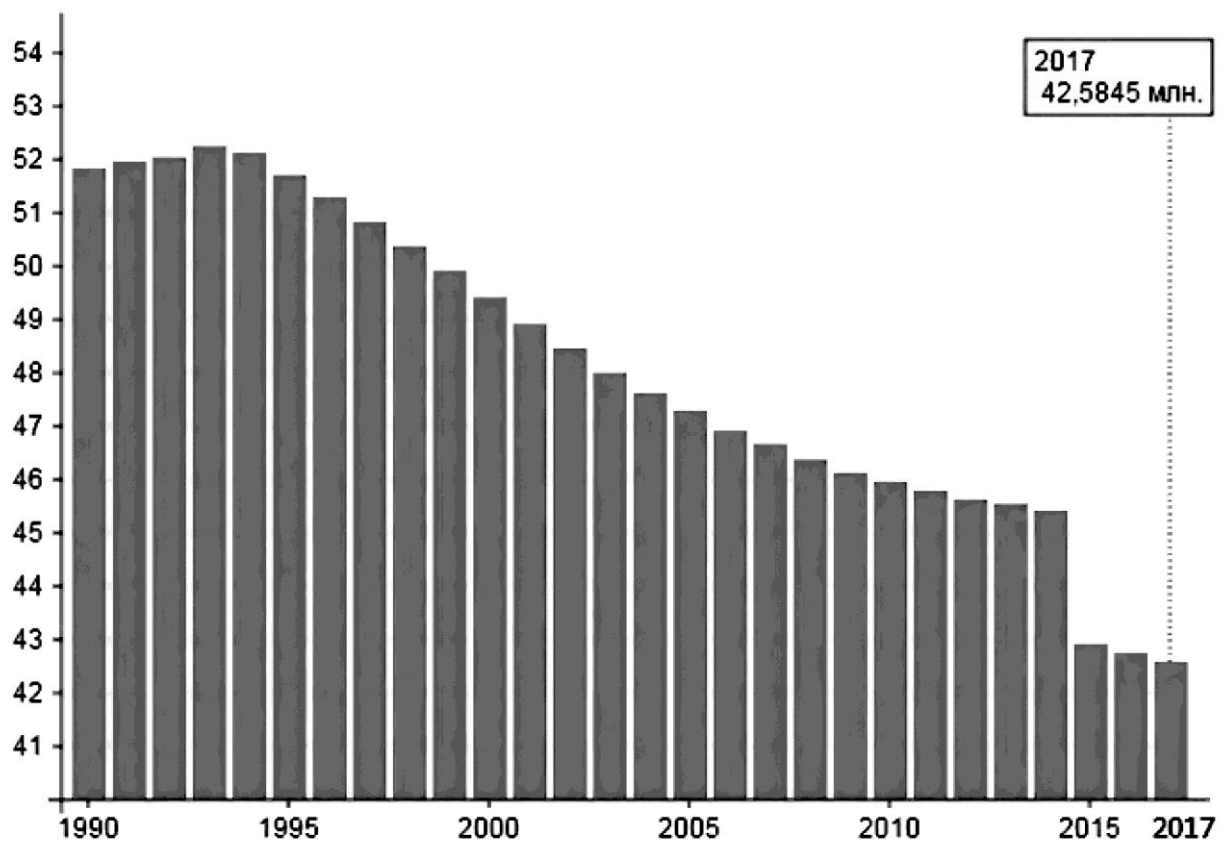
Унаслідок цього вже з 1979 року коефіцієнт природного приросту в сільській місцевості став від'ємним – тобто, кількість померлих перевищила число народжених. Сільську молодь поглинули великі міста. Це стало причиною стрімкого старіння сільського населення й значної диспропорції у віковій структурі великих міст та сільської місцевості.

З 1991 року серед населення України смертність перевищувала народжуваність.

Останніми роками різко погіршилися демографічні показники. Якщо у 1960 році в Україні народилося 870 тисяч осіб (на сьогодні це люди передпенсійного віку), у 1980–1990 роках – по 650–670 тисяч (нинішня молодь), то у 2000 – лише 385 тисяч (повнолітні). Тільки за 2018 рік чисельність населення України зменшилася майже на 252 тисячі осіб. А в 2019 році народилося ще менше – 310 тисяч. Кількість новонароджених більш ніж удвічі поступилася кількості померлих.

Від 2000 до 2010 року народжуваність в Україні поступово підвищувалася, найкращим став післякризовий 2009 рік. Це було пов'язано з правильністю демографічної політики в державі, насамперед зі збільшенням грошової допомоги при народженні дитини. Так тривало до 2012 року.

У 2018 році чисельність населення України скоротилася на 233,2 тис. і на 1 січня становила 42 153,2 осіб, а впродовж 2019 року – на 250,8 тис. і на 1 січня склала 41 902,4 осіб.

Основні причини демографічної кризи –

– демографічні втрати від двох світових воєн, афганської і нинішньої з російським агресором, від громадянської війни початку минулого століття і 30–40-х років внаслідок голодомору і політичних репресій, від Чорнобильської трагедії;

– зумовлена цим деформація вікової структури населення, втрата середньовікової групи, особливо чоловіків працездатного віку;

– масовий виїзд молоді на новобудови п'ятирічок;

– скорочення населення України унаслідок гострої економічної кризи 90-х років;

– міграція (кілька мільйонів осіб, значна частина яких прийняла рішення про неповернення в Україну);

– руйнація сімейних цінностей (на кожні 2 шлюби припадає 1 розлучення);

– відхід від традиційної великої родини в процесі індустріалізації й урбанізації;

– житлова проблема (лише 33% молодих сімей мають окреме житло);

– старіння населення, особливо сільського;

– переважання смертності над народжуваністю, перехід на просте відтворення (одна сім'я – двоє дітей), а згодом і на модель одна сім'я – одна дитина (звужене відтворення);

– пряма залежність якості й тривалості життя від стану довкілля.

Для нормального відтворення популяції людини кожна жінка має народити 2,2–2,4 дитини. З 1964 року в Україні жінка народжує пересічно двох дітей. У 1989 році цей показник становив 1,9.

Нині в Україні проживає від 32 до 36 млн осіб (без окупованих територій). Працюють 10 млн. Від 6 до 8 млн українців на заробітках за кордоном. Загалом рівень народжуваності в Україні незадовільний. Він не забезпечує навіть простого відтворення.

Для нинішньої демографічної ситуації в Україні характерні:

– катастрофічне падіння народжуваності, стійка тенденція депопуляції, тобто від'ємний природний приріст населення, перевищення числа смертей над народженням (у 2016 році – – 4,4%);

– старіння населення, зменшення частки осіб працездатного віку;

– незбалансованість статевої структури населення (переважання кількості жінок над чоловіками: 53,7% проти 46,3%);

загрозливе зростання кількості розлучень (на 5,9 шлюбів – 3,3 розлучення);

– низька тривалість життя;

– збільшення числа емігрантів.

Мігрує переважно молодь. За 10 років кількість українських студентів тільки в Польщі зросла у понад 10 разів. Це послаблює людський, кадровий, військовий потенціал суспільства. Основним викликом стає розмивання і знищення української ідентичності. Адже така приваблива й цінна територія

в центрі Європи не залишиться поза увагою охочих її заселити. А в умовах чергового великого переселення народів це означатиме кінець ідентичності й державності українців. І це не злий жарт.

Експерти стверджують: якщо нинішні тенденції збережуться, то до 2050 року нас залишиться 28 млн. Кількість людей літнього віку в структурі населення збільшиться з 20 до 30%. Щороку з карти України зникає місто, рівне за населенням Луцьку чи Білій Церкві.

Щоб Україна як держава не зникла з карти світу, необхідна *нова державна демографічна політика*. Її пріоритетами мають стати:

- економічне піднесення, створення робочих місць;
- культивування традиційних сімейних цінностей; мотивація до створення та зміцнення сім'ї, народження й виховання дітей;
- фінансова підтримка батьківства, сприяння молодим сім'ям у забезпеченні житлом, роботою за фахом;
- дотримання здорового способу життя;
- продовження тривалості життя, зниження передчасної смертності;
- підтримки молодих сімей щодо забезпечення житлом, роботою за фахом;
- дієві заходи щодо охорони природи і здоров'я;
- комплексне соціально-економічне і культурне відродження сільської місцевості, розвиток фермерства й сільського господарства тощо.

II. Дайте відповіді на запитання і виконайте завдання.

1. Що дає підстави Ілону Маску говорити про демографічний колапс?
2. Про які особливості історичної динаміки демографічних процесів в Україні ідеться?
3. Користуючись діаграмою, розкажіть про динаміку демографічних процесів в Україні ХХ століття.
4. Схарактеризуйте причини демографічної кризи в Україні ХХ століття, дайте їм оцінку.
5. Як оцінюється нинішня демографічна ситуація в Україні?

6. Наскільки серйозні її причини?

7. Якими заходами реально подолати демографічну кризу в Україні?

Отже, розвиток читацької грамотності здобувачів освіти в Україні має фокусуватися на формуванні компетентного читача, здатного працювати з різними текстами/медіатекстами у паперовому й цифровому форматах, що містять таблиці, схеми, діаграми, графіки; розробленні й запровадженні методик активного читання; роботі з текстами різних типів, стилів, жанрів і форматів з різною комунікаційною метою; розширеному використанні цифрових технологій тощо.

The materials of the international study of the quality of education PISA-2018 in Ukraine on the literacy of students are analyzed. The categorical spectrum of reader literacy is described; a list of skills that determine its formation is provided; the reasons of its stated condition are revealed; as well as PISA conclusions and suggestions. The author's recommendations for the formation of reading literacy in Ukrainian students are based on text-centric and competency-based approaches. The conclusions and proposals provided by the experts on raising the level of reading culture of students are taken into account.

Keywords: *general secondary education, PISA-2018 in Ukraine, reader literacy, ways to improve.*

Література

1. Бондаренко Н. В. Добросвіт: Читанка для 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів з мовами навчання національних меншин. Київ; Ірпінь. ПТФ «Перун», 2003. 184 с.

2. Бондаренко Н. В. Робота з текстом на уроках української мови. *Бібліотечка «Дивослова»*. 2008. № 5. 56 с.

3. Бондаренко Н. В. Текстцентрична система вивчення державної мови: теоретичні і практичні аспекти. *Державотворча й об'єднувальна функції української мови: реалії, здобутки, перспективи* : матеріали Міжнар. наук.-метод. семінару. Ужгород : Ліра, 2009. С. 143–153.

4. Бондаренко Н. В. Україна в оптиці PISA-2018 – міжнародного дослідження якості освіти [Ukraine in the International PISA– 2018 Education Quality Survey]. Perspectives of science and education : the 14th International youth conference (New York, USA, January 17, 2020). SLOVO\WORD, New York, USA. 2020. P. 296–307.

5. Бондаренко Н. В. Українська нова школа у контексті світових трендів освіти. *Science progress in European countries: new concepts and modern solutions: papers of the 7th International Scientific Conference*. May 31, 2019. Stuttgart, Germany: ORT Publishing, 2019. S. 304–316.

6. Бондаренко Н. В. Читання як проблема методики навчання української мови. *Дивослово*. 2004. № 12. С. 19–25.

7. Бондаренко Н. В. Читацька грамотність українського учнівства: акценти PISA-2018. *Український педагогічний журнал*. 2020. № 2. С. 96–103.

8. Бондаренко Н. В. Читацька грамотність: порядок денний для України. *Шкільна літературна освіта: традиції і новаторство. VIII Волошинські читання: зб. тез всеукр. наук.практ. конф. / [за заг. ред. Т. О. Яценко]*. Київ: УОВЦ «Оріон», 2020. С. 72–77.
<http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720517>

9. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка* : зб. наук. праць [ред. кол.; гол. ред. Л. М. Рибалко]. Полтава : ПолтНТУ імені Юрія Кондратюка, 2017. Вип. 1. С. 81–89.

10. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Реформування навчальних програм: більше запитань, ніж відповідей. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 112–119.

11. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Розвиток життєвих компетентностей старшокласників засобами підручника української мови. *Проблеми сучасного підручника* : зб. наук. праць / [ред. кол., голов. ред. – О. М. Топузов]. Київ: Педагогічна думка, 2018. Вип. 21. С. 44–56.

12. Косянчук С. В. Самооцінка як регуляторна функція у сфері риторичної діяльності. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 4. С. 34–39.

13. Косянчук С. В. Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. *Problems of implementation of science into practice: abstracts of XIII international scientific and practical conference*. Oslo, Norway 2020, April, 20–21. Pp. 258–261. <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720160>

14. Моніторинг якості освіти: світові досягнення та українські перспективи / [за заг. ред. О. І. Локшиної]. Київ: К. І. С. , 2004. 128 с.

15. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти *PISA-2018* / [кол. авт.: М. Мазорчук (осн. авт.), Т. Вакуленко, В. Терещенко, Г. Бичко, К. Шумова, С. Раков, В. Горох та ін.]. Київ : УЦОЯО, 2019. 439 с.

16. *Про освіту*. Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

17. *Проблема читання в сучасному інформаційному суспільстві* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 12 верес. 2019 р. / Ін-т педагогіки НАПН України ; за заг. ред. Т. О. Яценко. Київ : УОВЦ «Оріон», 2019. 122 с.

18. Русалкіна Л. М., Косянчук С. В. Засоби риторики як основа особистісного зростання учнів. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 8. С. 28–31.

19. Українська мова: підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. мовою / [Н. В. Бондаренко]. Київ : Освіта, 2005. 272 с.

20. Українська мова: підручник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. мовою / [Н. В. Бондаренко]. Київ : Грамота, 2010. 288 с.

21. Українська мова: підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням рос. мовою / [Н. В. Бондаренко]. Київ : Грамота, 2011. 336 с.

22. Werlich E. Typologie der Texte. Entwurf eines textlinguistischen Modells zur Grundlegung einer Textgrammatic. Heidelberg, 1975.